

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU

YAŞLILAR İÇİN HAK TEMELLİ REHBER

Ankara / 2025

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
YAŞLILIK NEDİR?	9
YAŞLI HAKLARI NEDİR?	10
YAŞLI HAKLARI NEDEN ÖNEMLİDİR?	11
YAŞLILARIN TEMEL HAKLARI NELERDİR?	12

1. Ayrımcılıktan Korunma Hakkı	13
2. En Yüksek Düzeyde Fiziksel ve Zihinsel Sağlık Hakkı	14
3. Bedensel veya Zihinsel İstismardan Uzak, İtibar ve Güven içinde Yaşayabilme Hakkı	15
4. İhtiyaç Duydukları Destekle Kendi Yaşamlarını Bağımsız Sürdürme Hakkı	16
5. Eğitim ve Öğretim Programlarına Erişim Hakkı	17
6. Mahremiyet Hakkı	18
7. Dijital Hizmetlere Eşit Erişim Hakkı	19

YAŞLI HAKLARINA YÖNELİK TEMEL HUKUKİ DÜZENLEMELER VE POLİTİKA BELGELERİ	20
--	----

1. Ulusal Düzenlemeler	20
a. Anayasa	20
b. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu	21
c. 5393 Sayılı Belediye Kanunu	21
ç. Yaşlanma Vizyon Belgesi	22

2. Uluslararası Düzenlemeler	23
a. Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri	23
b. Avrupa Sosyal Şartı	24
c. Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı	24
ç. Yaşlanma Üzerine Yeşil Kitap	25

NEDEN YAŞLI HAKLARI DOSTU POLİTİKALAR? 26

YAŞLI DOSTU TOPLUMUN TEMEL İLKELERİ NELERDİR? 27

1. Erişilebilirlik	28
2. Katılım	28
3. Eğitim ve Yaşam Boyu Öğrenme	29
4. Güvenlik	29

HAK İHLALİ DURUMUNDA NE YAPABİLİRSİNİZ? 30

1. Yaşadığınız Durumu Kaydetme	30
2. Yardım ve Destek Alma	30
3. Resmi Kurum ve Kuruluşlara Başvurma	30

HANGİ DURUMLARDA TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA BAŞVURU YAPILABİLİR? 32

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA KİMLER BAŞVURU YAPABİLİR? 33

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA NASIL BAŞVURU YAPILIR? 34

GİRİŞ

Yaşlılık, yaşamın doğal ve kaçınılmaz bir evresidir. Herkesin zamanla deneyimlediği bu dönem, insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Bir diğer ifadeyle yaşlanma; tüm insanlarda görülen biyolojik ve evrensel bir süreçtir. Bu nedenle yaşlılık ne bir hastalık ne bir engellilik durumu ne de patolojik bir hâldir. Yaşlılık; yalnızca takvim yaşıyla ölçülen bir durum değil aynı zamanda kültürel, toplumsal ve tarihsel anlamlar taşıyan bir yaşam evresidir. Bu nedenle “yaşlılık” ya da “yaşlı olmak” gibi kavramlar; yer, zaman ve toplumsal algılara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, yaşlılık; deneyim, bilgelik ve hayat birikiminin bir ifadesidir.¹

Sayısal verilere bakıldığında zaman 2030’lu yılların ortalarında, dünyadaki 80 yaş ve üzerindeki kişi sayısının 265 milyona ulaşması ve bu sayının 1 yaşından küçük bebek sayısını aşması beklenmektedir. 2050’li yıllardan sonra dünya nüfus yapısında köklü bir değişim yaşanacağı öngörülmektedir. 2070’lerin sonlarında 65 yaş üstü insanların sayısının 18 yaş altındakilerden daha fazla olacağı tahmin edilmektedir.²

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan verilere göre 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi olan yaşlı nüfus beş yıl içinde %20, 7 oranında bir artış göstererek 2024 yılında 9 milyon 112 bin 298 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemdeki artış, yaşlı nüfusun toplam nüfus

1 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Fundamental Rights of Older Persons: Ensuring Access to Public Services in Digital Societies, Vienna, 2023, sayfa 11.

2 United Nations, World Population Prospects 2024: Summary of Results, UN DESA/POP/2024/TR/NO. 9, New York, 2024, sayfa X (10).

içindeki oranını da etkilemiş olup 2019 yılında %9,1 olan yaşlı nüfus oranı, 2024 yılında %10,6'ya yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarının demografik göstergelerdeki mevcut yapının devam edeceğini varsayan ana senaryoya göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %13,5, 2040 yılında %17,9, 2060 yılında %27, 2080 yılında %33,4 ve 2100 yılında %33,6 olacağı öngörülmektedir. Söz konusu sayısal veriler, Türkiye'de yaşlı nüfusun hızla arttığını ve artma potansiyelinin olduğunu ortaya koymaktadır.³

6 | Dünya genelinde yaşlı nüfusun artması hem sağlık ve bakım hizmetlerinde hem de toplumsal yapılarda ve politika alanlarında önemli değişiklikler yapılmasını gerektirmektedir. Küresel ölçekte yaşlı nüfusun hızla artışı, yaşlıların yaşam kalitesinin artırılması, haklarının güvence altına alınması ve topluma aktif katılımlarının sağlanması için kapsamlı ve bütüncül politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda günlük yaşamın dijitalleşmesi, yaşlı hakları üzerinde farklı etkilere yol açmaktadır. Bu nedenle dijital dönüşüm, sadece teknolojiyle ilgili bir gelişme değil aynı zamanda herkes için adil, eşit ve kapsayıcı bir toplum inşa etme sürecine karşılık gelmektedir.⁴

Yaşlılar; deneyimleri, birikimleri ve toplumsal katkılarıyla toplumun en önemli yapı taşlarından biridir. Bu nedenle yaşlıların yalnızca “bakıma muhtaç kişiler” değil aynı zamanda “katılımcı özneler” olarak değerlendirilmesi, yaşlı haklarının tam ve etkin biçimde güvence

3 Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9F1%C4%B1lar-2024-54079&dil=1>, (E.T. 24/9/2025)

4 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Fundamental Rights of Older Persons: Ensuring Access to Public Services in Digital Societies, sayfa 11.

altına alınmasının bir gereğidir. Yaşlı dostu politikalar, yaşlıların, fiziksel çevreden sosyal hayata, dijital kapsayıcılıktan karar alma süreçlerine kadar her alanda eşit, güvenli ve onurlu bir yaşam sürdürmelerini mümkün kılacaktır. Aynı zamanda bu türden politikalar, kuşaklar arası adaleti ve toplumsal yaşamda kapsayıcılığı teşvik edecektir.

Dünya genelinde hızla artan yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına dikkat çekmek, yaşlıların haklarını korumak ve yaşam kalitelerinin artırılması için küresel farkındalık yaratmak amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 14 Aralık 1990 tarihinde her yıl 1 Ekim'in "**Dünya Yaşlılar Günü**" olarak kutlanmasına karar vermiştir. 1999 yılını ise "Uluslararası Yaşlılar Yılı" olarak ilan etmiştir.⁵ Dünya Yaşlılar Günü'nün başlangıcından bu yana, her yıl belirlenen temalar aracılığıyla yaşlanmanın farklı yönlerine odaklanılmaktadır. Bu temalar; yaş ayrımcılığına karşı eşitlik, pandemilerin yaşlılar üzerindeki etkisi ve dijital eşitliğin teşvik edilmesi gibi önemli konuları ele almaktadır. 2025 yılının teması olan "*Yerel ve Küresel Eylemi Yürüten Yaşlılar: Hedeflerimiz, Refahımız ve Haklarımız*"⁶, yaşlıları kamusal diyalogun ve politika çalışmalarının merkezine yerleştirmektedir. Tema yaşlıların toplumun geleceğini şekillendirmede daha fazla yer almalarını, görünürlüklerinin artmasını ve aktif katılımlarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu

5 United Nations, "Ageing", <https://www.un.org/en/global-issues/ageing>, (E.T. 1/9/2025).

6 United Nations Department of Economic and Social Affairs, "2025 UNIDOP On 'Older Persons Driving Local and Global Action: Our Aspirations, Our Well-Being, Our Rights'", <https://social.desa.un.org/issues/ageing/events/2025-unidop>, (E.T. 3/9/2025).

sayede yaşlıların dayanıklı ve sürdürülebilir toplumların oluşturulmasındaki rolünün artırılması beklenmektedir.⁷

“YAŞLILAR İÇİN HAK TEMELLİ REHBER”, yaşlıların günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri zorlukları aşmalarına yardımcı olma ve sahip oldukları haklar ve faydalanabilecekleri hizmetleri açık ve anlaşılır bir şekilde sunma amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca Rehber yaşlıların haklarını daha iyi bilmelerini, gerektiğinde bu hakları aramalarını kolaylaştırma ve kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve aileler için de yol gösterici bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

7 RELX SDG Resource Centre, “International Day of Older Persons 2025”, <https://sdgresources.relx.com/events/international-day-older-persons-2025>,(E.T.3/9/2025).

YAŞLILIK NEDİR?

Yaşlanma, tüm canlılarda görülen, zamanla vücut fonksiyonlarının yavaşlamasıyla kendini gösteren doğal bir süreçtir. Yalnızca biyolojik değil aynı zamanda sosyal ve çevresel etkilerle de şekillenmektedir. Bu süreç kişinin genetik yapısı, içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal ortam, kültürel ve toplumsal koşullar ile yaşam deneyimlerine göre farklılık gösterebilmektedir.¹

Yaşlılık kavramı ise yaşam süresinde gelişme ve olgunlaşmayı takip eden, genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır.² Birleşmiş Milletler 60 yaş ve üzerindeki kişileri yaşlı olarak kabul ederken Dünya Sağlık Örgütü bu sınırı 65 yaş ve üzeri olarak belirlemiştir. Ülkemizde de farklı alanlar ve uygulamalar için belirlenen yaş sınırı değişiklik göstermekle birlikte genel olarak 65 yaş üstü kişiler yaşlı olarak nitelendirilmektedir.³

9

Yaşlanma bir süreci ifade ederken, yaşlılık kavramı yaşamdaki bir dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır.

- 1 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yaşlanma Vizyon Belgesi, Ankara, 2023, sayfa 8.
- 2 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yaşlanma Vizyon Belgesi, sayfa 6.
- 3 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yaşlanma Vizyon Belgesi, sayfa 8.

YAŞLI HAKLARI NEDİR?

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 1’inci maddesinde “*Tüm insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar*” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla yaşlılar kendilerinden daha genç olan kişilerle aynı haklara sahiptir. Yaşlıların hakları, ekonomik, sosyal, medeni, kültürel ve siyasi haklara ilişkin uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer almakla birlikte bu haklar yaşlılara özgü ve özel olarak tanımlanmamıştır.¹

İnsan haklarının temel bir parçası olan yaşlı hakları, yaşlıların saygınlık, eşitlik, sağlık hizmetlerine erişim, adalete erişim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda ulusal hukuk sistemleri ve uluslararası sözleşmeler bu hakların korunması için çeşitli düzenlemeleri hayata geçirmektedir. Mevzuatla korunan yaşlı hakları ile sağlık hizmetlerine erişim, sosyal güvenlik, barınma, sosyal hayata katılım ve ayrımcılığa maruz kalma gibi haklar güvence altına alınmaktadır.

1 Coalition to Strengthen the Rights of Older People, Strengthening Older People’s Rights: Towards a UN Convention, Cenevre/New York, 2023, sayfa 4.

YAŞLI HAKLARI NEDEN ÖNEMLİDİR?

Yaşlıların haklarının korunması, onların onurlu, güvenli ve toplumun eşit üyeleri olarak yaşamalarını mümkün kılacaktır. Toplumda nüfusun hızla yaşlanmasıyla birlikte yaşa dayalı ayrımcılık daha görünür hale gelmektedir. Bu nedenle yaş ayrımcılığının altında yatan nedenlerin anlaşılması ve bu konuda çözümler üretilmesi önemlidir. Yaşlıların, gençlerle eşit ve saygılı bir şekilde muamele görmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, bugünün gençleri yarının yaşlılarıdır.¹

1 Coalition to Strengthen the Rights of Older People, Strengthening Older People's Rights: Towards a UN Convention, sayfa 4.

YAŞLILARIN TEMEL HAKLARI NELERDİR?

Yaşlılar için özellikle önemli olan bazı insan hakları bulunmaktadır. Bu haklar şu şekilde sıralanabilir:

1. Ayrımcılıktan korunma hakkı,
2. En yüksek düzeyde fiziksel ve zihinsel sağlık hakkı,
3. Bedensel veya zihinsel istismardan uzak, itibar ve güven içinde yaşayabilme hakkı,
4. İhtiyaç duydukları destekle kendi yaşamlarını bağımsız sürdürme hakkı,
5. Eğitim ve öğretim programlarına erişim hakkı,
6. Mahremiyet hakkı,¹
7. Dijital hizmetlere eşit erişim hakkı.

1 United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). United Nations Principles for Older Persons. <https://social.desa.un.org/issues/ageing/resources/iyop-1999/conceptual-framework/principles-for-olderpersons>, (E.T. 9/9/2025)

1. Ayrımcılıktan Korunma Hakkı

Her yaşta eşitlik, herkes için adalet!

Yaş ayrımcılığı bir kişiye yaşı nedeniyle olumsuz veya haksız muamele yapılmasıdır. Yaş ayrımcılığı, insanların yaşlarına göre oluşturulan kalıplaşmış düşünceler, hisler ve davranışlarla ortaya çıkar. Bu durum herkesin eşit haklara sahip olma ve ayrımcılıktan korunma hakkını ihlal eder.² Örneğin; yaşlıların eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal destek, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetlerden yalnızca yaşları gerekçe gösterilerek yararlandırılmaması, ayrımcılık ya-sağının ihlali anlamına gelir.

Dünya Sağlık Örgütüne göre dünya genelinde her iki kişiden biri yaşlılara karşı yaş ayrımcılığı içeren tutumlara sahiptir. Yaş ayrımcılığı, yaşlıların yaşamlarının birçok yönünü olumsuz etkilemektedir. Dünya Sağlık Örgütü verileri, yaş ayrımcılığının yaşam süresini yaklaşık 7,5 yıl kısalttığını ortaya koymaktadır. Yaşam süresinin kısalmasının temel nedenleri arasında, sağlık ve bakım hizmetlerine erişimde yaşanan engeller ile yalnızlık ve sosyal izolasyonun artması yer almaktadır.³

13

Yaşınız nedeniyle ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsanız Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna (TİHEK) başvurabilirsiniz.

www.tih.gov.tr

2 Help Age International, Human Rights Learning Pack (Human Rights Training Toolkit), Londra, 2024, sayfa 4.

3 Help Age International, Human Rights Learning Pack (Human Rights Training Toolkit), Londra, 2024, sayfa 4.

2. En Yüksek Düzeyde Fiziksel ve Zihinsel Sağlık Hakkı

Fiziksel ve zihinsel sağlık, yaşlılıkta da önceliklidir.

Yaşlıların sağlık hakkı, sağlık hizmetlerinin ve imkanlarının onlara uygun ve kabul edilebilir olmasını da kapsar. Sağlık hizmetlerinin yaşlıların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve yaşlı dostu olması önemlidir. Çünkü yaşlıların farklı sağlık sorunları ve durumları olabilir. Bu yüzden sağlık hizmetleri, her yaşlının durumuna uygun şekilde sunulmalıdır. Örneğin yürümekte zorlanan yaşlılar uzun süre ayakta kalmakta güçlük çekebilir. Bu nedenle, yaşlıların ihtiyaçlarının dikkate alınarak sadece yaşlıların sağlık hizmeti alabileceği belirli saatler ayrılması önemlidir. Ayrıca sağlık hizmeti almak için sırada bekleyen yaşlıların oturabilmesi amacıyla sandalyeler koyulması ve tuvalete gitmek zorunda kalan yaşlıların sıradaki yerlerini kaybetmemeleri için özel düzenlemeler yapılması yerinde olacaktır. Böylece yaşlılar, sağlık hizmetlerine daha rahat ve kolay erişebilecektir.⁴

4 World Health Organization, “World report on ageing and health”, https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf?sequence=1, (E.T. 18/9/2025).

3. Bedensel veya Zihinsel İstismardan Uzak, İtibar ve Güven içinde Yaşayabilme Hak

Her yaşta şiddetten uzak, güvenli ve insan onuruna yakışır bir yaşam!

Yaşlılara yönelik istismar, yaşlıların güven duyduğu kişiler tarafından onlara zarar veren ya da rahatsızlık yaşıtan tek seferlik veya tekrarlayan davranışlardır. Bu tür davranışlar, fiziksel, cinsel, psikolojik ve duygusal zararları; maddi ve manevi kötü muameleyi; ihmal edilme ve terk edilmeyi ayrıca yaşlıların onur ve saygısının zedelenmesini kapsar.⁵

Yaşlı istismarı, çoğu zaman fark edilmeyen ve yeterince bildirilmeyen ciddi bir toplumsal sorundur. Dünya Sağlık Örgütü, yaşlı istismarını “*yaşlı bireye zarar veren ya da ona sıkıntı yaşıtan, güvene dayalı herhangi bir ilişkide gerçekleşen tek ya da tekrarlayan kötü muamele veya gereken ilginin gösterilmemesi*” olarak tanımlamaktadır. Yaşlı istismarı; suç teşkil eden davranışlardan, suç olmasa da yaşlı kişinin zarar görmesine yol açan tutumlara kadar farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bu tür istismarlar hem resmî kurumlarda hem de aile veya çevre gibi resmi olmayan ortamlarda yaşanabilir.⁶

Yaşlıların yemek, ilaç, temizlik veya bakım ihtiyaçlarının karşılanması, ailesi veya arkadaşlarıyla görüşmesinin engellenmesi, yaşlılara kötü sözler söylenmesi, bağırılması ya da onların küçümsenmesi yaşlılara yönelik istismarın en yaygın görünümleridir.

5 World Health Organization, “Abuse of older people”, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>, (E.T. 4/9/2025).

6 UNECE Policy Brief No.14 on Abuse of Older Persons, WHO Fact Sheet on Elder Abuse.

4. İhtiyaç Duydukları Destekle Kendi Yaşamlarını Bağımsız Sürdürme Hakkı

Her yaşta bağımsızlık, her yaşta destek!

Aktif yaşlanma, yaşlıların kendi hayatlarını kendilerinin yönetebilmesi ve bağımsız kalabilmesi demektir. Yaşlıların istedikleri sürece çalışmaya devam etmeleri, sosyal yaşama katılmaları ve kendilerine güvenerek bağımsız şekilde yaşamlarını sürdürmeleri önemlidir. Ayrıca yaşlıların topluma fayda sağlamaya devam etmeleri için onlara çeşitli fırsatlar sunulmalıdır. Yani, herkes yaşlılık döneminde hem sağlıklı hem de bağımsız bir hayat yaşayabilmelidir.⁷

16 | Örneğin evde bakım hizmetine ihtiyacı olan yaşlılar, hastalıkları veya sağlık sorunları ne olursa olsun, kendi evlerinde bağımsız ve rahat bir şekilde yaşamaya devam edebilmelidir. İstedikleri sürece evlerinde kalmaları için gerekli destek sağlanmalıdır.⁸

7 Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2018, sayfa 32, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YaslanmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (E.T. 18/9/2025).

8 Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, sayfa 33.

5. Eğitim ve Öğretim Programlarına Erişim Hakkı

Yaşam boyu öğrenme, yaşam boyu gelişim!

Eğitim, aktif ve tatmin edici bir yaşam için önemlidir. Yaşam boyu eğitim, kişilerin üretkenliğini sağlamak için gereklidir. Hala çok sayıda yaşlının, okuma yazma bilmemesi onların hayatlarını daha iyi hale getirmelerini zorlaştırarak sağlık ve mutluluklarını etkileyebilmektedir. Bu nedenle dünyanın her yerinde, yaşlıların öğrenme sürecinin devam ettirilmesi önemlidir. Böylece yaşlılar istihdama katılabilir ve kendi hayatları üzerinde daha fazla söz sahibi olabilir. Yaşam boyu eğitim, yaşlıların hayatını kolaylaştıran ve güçlendiren bir fırsattır.⁹

Örneğin yaşlılara yönelik halk eğitim merkezlerinde çeşitli eğitim programlarının açılması onların yeni beceriler kazanmasına ve sosyalleşmesine olanak tanır. Ayrıca müzik, resim, el işleri gibi kurslar, yaşlıların sosyal hayata katılmalarını ve zihinsel olarak aktif kalmalarını destekler.

17

9 United Nations, Madrid international plan of action on ageing, İspanya 2002, sayfa 26. <https://social.un.org/ageing-working-group/documents/mipaa-en.pdf>, (E.T. 18/9/2025).

6. Mahremiyet Hakkı

Mahremiyet hakkı, onurlu yaşlanmanın vazgeçilmezidir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1991 yılında kabul ettiği “Yaşlılar İçin İlkeler”de, yaşlıların mahremiyet hakkını şu şekilde belirtmiştir:

“Yaşlılar, herhangi bir barınma, bakım veya tedavi tesisinde onurları, inançları, ihtiyaçları ve mahremiyetlerine tam saygı gösterilerek ve bakım kalitesi ile yaşam kaliteleri hakkında kararlar alma hakları da dâhil olmak üzere, insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmalıdır.”¹⁰

18

Bu ilke, yaşlıların bakım süreçlerinde kişisel bilgileri ve beden bütünlüğü konusunda tam kontrol ve saygı hakkına sahip olduklarını gösterir.

Yaşlıların mahremiyetinin korunması şunları içerir:

- Yaşam alanlarına izinsiz girilmemesi ve kişisel eşyalarına dokunulmaması
- Sağlık bilgilerinin yalnızca yaşlıların izniyle diğer kişilerle paylaşılması
- Kişisel bakımları sırasında mahremiyetlerine dikkat edilmesi.

10 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), “United Nations Principles for Older Persons”, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-principles-older-persons> , (E.T. 3/9/2025).

7. Dijital Hizmetlere Eşit Erişim Hakkı

Her yaşta dijital dünyaya eşit erişim hakkı!

Günümüzde bankacılık işlemlerinden sağlık randevularına, resmi başvurulardan iletişime varıncaya kadar pek çok hizmet dijital ortamda sunulmaktadır. Bu gelişmelerin dışında kalmamak için yaşlıların da dijital hizmetlere eşit ve engelsiz erişimi sağlanmalıdır.

Teknolojinin hızla gelişmesi, yaşlıların dijital dünyaya daha rahat uyum sağlamaları için desteklenmesini önemli kılmaktadır. Yaşlılar internet, akıllı telefon ve dijital cihazları kullanırken bazen zorlanabilir. Bu nedenle onlara uygun eğitim ve destek sunmak dijital dünyada aktif ve bağlantıda kalmalarını sağlar. Aksi halde, dijital ortamda yalnızlaşma ve toplumsal hayattan uzaklaşma riski ortaya çıkabilir.

YAŞLI HAKLARINA YÖNELİK TEMEL HUKUKİ DÜZENLEMELER VE POLİTİKA BELGELERİ

1. Ulusal Düzenlemeler

a. Anayasa

Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10'uncu maddesine göre "Çocuklar, **yaşlılar**, **özürlüler**, **harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.**" Bu düzenlemeyle içerisinde yaşlıların da bulunduğu özel olarak korunması gerekenler için farklı tedbirlerin alınabileceği belirtilmiştir. Söz konusu tedbirlerin Anayasa'daki eşitlik ilkesini zedelemeyeceği ifade edilmiştir.

Anayasa'da yaşlılara doğrudan vurgu yapan bir diğer düzenleme ise Anayasa'nın "Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler" başlıklı 61'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre "**Yaşlılar; Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.**"

b. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

Sosyal Hizmetler Kanunu; korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan yaşlılara yönelik sosyal hizmetleri ve bu hizmetleri yürütmek üzere oluşturulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını içermektedir. Anayasa'nın 61'inci maddesinde belirtilen esaslara uygun bir biçimde hazırlanan Sosyal Hizmetler Kanunu'nun önemli özelliklerinden biri de “Tanımlar” başlıklı 3'üncü maddesinde sosyal veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan yaşlı statüsündeki kişiyi, “ihtiyacı olan yaşlı” şeklinde tanımlamış olmasıdır.¹ Adı geçen Kanunda yaşlıların yararlanabilecekleri sosyal hizmet kuruluşlarına ve gerekli şartları taşıyan yaşlılara yapılacak mali yardımlara ilişkin hususlara da yer verilmiştir.

21

c. 5393 Sayılı Belediye Kanunu

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun “Belediyenin görev ve sorumlulukları” başlıklı 14'üncü maddesinin “*Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlielerin durumuna uygun yöntemler uygulanır.*” hükmü, yaşlıların da toplumsal hayata katılımını kolaylaştırmayı, onların hak ve ihtiyaçlarının korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

5393 sayılı Kanun'un “Belediye hizmetlerine gönüllü katılım” başlıklı 77'nci maddesinin “*Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal*

1 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Türkiye Yaşlı Hakları Raporu, sayfa 43.

hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği arttırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.” hükmü ise, yaşlıların toplumsal hayata daha aktif bir biçimde katılmasını sağlamak amacıyla belediyenin rolünü vurgulamakta ve belediyelere bu açıdan bir sorumluluk yüklemektedir.²

Ç. Yaşlanma Vizyon Belgesi

Yaşlanma Vizyon Belgesiyle, yaşlıların haklarının gerçekleştirilmesinde etkili bir koordinasyon ile çok taraflı iş birliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda; “Yaşlı Hakları, Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma, Toplumsal Hayata Katılım, Herkes için Yaş Dostu ve Erişilebilir Ortamlar, Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar, Uygulama ve İzleme” olmak üzere 6 politika alanında, 16 hedef ve 51 eylem alanı belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkelerini temel alan Yaşlanma Vizyon Belgesi’nin ilkeleri şu şekildedir:³

2 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Türkiye Yaşlı Hakları Raporu, sayfa 42.

3 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yaşlanma Vizyon Belgesi, sayfa 15.

2. Uluslararası Düzenlemeler

a. Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1991 yılında 46/91 sayılı Kararıyla yaşlıların bağımsızlığını, katılımını, bakımını, kendini gerçekleştirmesini ve saygınlığını sağlayarak yaşlıların haklarını koruyacak hükûmet programlarının geliştirilmesine rehberlik edecek ve teşvik edecek yaşam kalitesi standartlarına ilişkin ilkeleri belirlemiştir.⁴

Türkiye'nin yaşlanma vizyonunun temeli de olan İlkeler, yaşlıların haklarını korumaya yönelik insan hakları temelli bir yaklaşımı benimsediği için büyük önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri, yaşlıların sosyal ve ekonomik açıdan bağımsız yaşamalarını desteklemeyi ve kendi hayatlarıyla ilgili karar süreçlerine katılma haklarını güvence altına almayı amaçlayan beş temel ilkedен oluşmaktadır. Söz konusu ilkeler şu şekildedir:

-
— Bağımsızlık	— Katılım
— Bakım	— Kendini Gerçekleştirme
— Saygınlık. ⁵	
-

Nitekim bu 5 temel ilke Türkiye'nin Yaşlanma Vizyon Belgesinde de esas alınmıştır.

4 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Türkiye Yaşlı Hakları Raporu, Ankara, 2022, sayfa 27.

5 United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). United Nations Principles for Older Persons. <https://social.desa.un.org/issues/ageing/resources/iyop-1999/conceptual-framework/principles-for-older-persons>, (E.T. 9/9/2025).

b. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi üyesi on altı devlet temsilcisi tarafından 18 Ekim 1961 tarihinde Torino’da imzalanarak kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı, sosyal haklar konusunda Avrupa’da önemli bir referans noktasıdır ve özellikle yaşlıların bakımıyla ilgili ilk uluslararası sözleşmedir. Türkiye’nin de 18 Ekim 1961 tarihinde imzaladığı Avrupa Sosyal Şartı, devletlerin yaşlıların mümkün olduğunca uzun süre toplumun aktif bir parçası olarak kalmasını sağlamasını öngörmektedir. Bu yaklaşım, yaşlıların evlerinin sağlık durumlarına uygun, rahat ve kullanışlı hale getirilmesini ve ihtiyaç duydukları sağlık ile bakım hizmetlerinin sunulmasını kapsamaktadır. Böylece yaşlılar, istedikleri ve yapabildikleri sürece tanıdıkları çevrede bağımsız bir şekilde yaşamaya devam edebilirler.⁶

24 | c. Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı

Nisan 2002’de gerçekleştirilen İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi kapsamında kabul edilen Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı ve buna eşlik eden siyasi deklarasyon, 21. yüzyılda yaşlanma olgusuna yönelik yeni bir politika gündemi ortaya koymuştur. Söz konusu eylem planı, üç öncelikli alan etrafında yapılandırılmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Yaşlılar ve kalkınma,
2. İleri yaşlarda sağlık ve esenliğin güçlendirilmesi,
3. Yaşlılar için destekleyici ve olanak tanıyıcı çevrelerin sağlanması.

6 Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Türkiye Yaşlı Hakları Raporu, sayfa 63.

Türkiye’nin de kabul ettiği Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı, devletlere ve politika yapıcılara, özellikle yeni teknolojilerin tüm kesimler için erişilebilir hâle getirilmesi gerektiği çağrısında bulunmaktadır. Plan, devletleri ve kurumları, yaşlıların gündelik yaşamın teknolojik gerekliliklerine etkin biçimde uyum sağlayabilmeleri için kullanıcı dostu bilgilendirme materyalleri geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya davet etmektedir. Bu yaklaşım, dijital kapsayıcılık politikalarının yalnızca teknik yeterlilikten ibaret olmadığını aynı zamanda erişilebilirlik, eğitim, kadın-erkek eşitliği ve kültürel uyum gibi çok katmanlı faktörleri içermesi gerektiğini ortaya koymaktadır.⁷

ç. Yaşlanma Üzerine Yeşil Kitap

2021 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yaşlanan, Avrupa toplumunun zorlukları ve fırsatları üzerine geniş kapsamlı bir politika tartışmasını başlatmayı amaçlayan “Yaşlanma Üzerine Yeşil Kitap” yayımlanmıştır. Yeşil Kitap, kuşaklar arası dayanışmanın güçlendirilmesini teşvik etmektedir. Aynı zamanda Avrupa Birliği genelinde refah sistemleri için sürdürülebilir çözümler sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemde, yeşil ve dijital dönüşümlere saygı göstererek Avrupa politikalarının amaçlarına uygun olmasını sağlamaya yönelik yeni yaklaşımlar sunmaktadır. Bunun yanı sıra Yeşil Kitap, kırsal kesimlerde dijital hizmetlere erişimde yaşanan eşitsizlikleri ve bu bölgelerde yaşlı nüfusun fazla olmasını da ön plana çıkarmıştır.⁸

7 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Fundamental Rights of Older Persons: Ensuring Access to Public Services in Digital Societies, sayfa 11.

8 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Fundamental Rights of Older Persons: Ensuring Access to Public Services in Digital Societies, sayfa 28.

NEDEN YAŞLI HAKLARI DOSTU POLİTİKALAR?

Dünya genelinde yaşlı nüfusun giderek artması, yaşlıların hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını, sosyal hayata ve dijital dünyaya tam katılımlarının sağlanmasını her zamankinden daha önemli hale getirmektedir. Yaşlılık döneminin; saygı, onur ve güvenlik içinde geçmesi gereken değerli bir yaşam evresi olarak kabul edilmesi, yaşlı haklarının korunmasını dünya gündemine taşımaktadır. Bu anlayış doğrultusunda, yaşlı dostu toplumların inşa edilmesi aktif ve sağlıklı yaşlanmanın desteklenmesi açısından önemlidir.

26

Yaşlı dostu topluluklar, farklı yaş ve geçmişlerden gelen insanların bir araya gelip tanışmaları ve birbirleriyle iletişim kurmaları için ortam yaratmaktadır. Böylece hem yaşlılar hem de gençler sosyal hayatın içinde yer alarak kendilerini topluma ait hissedebileceklerdir.¹

Yaşlı hakları dostu politikalar:

- Toplumdaki eşitlik anlayışını güçlendirme ve adaleti sağlama,
- Kuşaklar arası bağları güçlendirme,
- Ayrımcılığı ve dışlanmayı önleme,
- Sürdürülebilir toplumlar yaratma,
- İnsana yakışır onurlu bir yaşlanmayı destekleme

potansiyeline sahiptir.

Sağlıklı yaşlılar; aileleri, toplumları ve ekonomileri için bir kaynaktır.

1 World Health Organization (WHO), Connecting Generations: Planning and Implementing Interventions for Intergenerational Contact, Cenevre, 2023, sayfa 3.

YAŞLI DOSTU TOPLUMUN TEMEL İLKELERİ NELERDİR?

Birleşmiş Milletler yaşlıların hak temelli olarak desteklenmesini sağlamak amacıyla beş temel ilke benimsemiştir. “**Bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve saygınlık**” olarak belirlenen ilkeler, yaşlıların sadece korunması değil, aynı zamanda aktif yurttaşlık, toplumsal katılım ve kişisel özerklik temelinde güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yaşlanma doğal bir süreç olsa da yaşlılar ekonomik, sosyal, fiziksel ve psikolojik açıdan çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca zaman zaman sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler.¹

Bu kapsamda yaşlı dostu politikaların temel ilkelerini şu şekilde sıralayabiliriz: “Erişilebilirlik; Katılım, Eğitim ve Yaşam Boyu Öğrenme ve Güvenlik”.

27

Yaşlı Dostu Toplumun Temel İlkeleri

1. Erişilebilirlik
2. Güvenlik
3. Eğitim ve Yaşam Boyu Öğrenme
4. Katılım

1 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Fundamental Rights of Older Persons: Ensuring Access to Public Services in Digital Societies, sayfa 11.

1. Erişilebilirlik

Yaşlıların fiziksel, dijital ve sosyal ortamlara bağımsız bir şekilde erişebilmesi, yaşlı dostu toplumun temelidir. Bu nedenle;

- Kaldırım, yol, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alanlar ile umuma açık hizmet veren her türlü yapının yaşlıların kolayca erişimini sağlayacak şekilde tasarlanması ve düzenlenmesi,
- Ulaşım hizmetlerinde yaşlı dostu düzenlemelerin yapılması (öncelikli koltuklar belirlenmesi, sesli uyarı sistemi geliştirilmesi vb.)
- e-Devlet, sağlık hizmetleri gibi dijital sistemlere basit erişim arayüzlerinin geliştirilmesi

gerekir.

2. Katılım

Yaşlıların yalnızca dinleyici değil, karar alıcı ve uygulayıcı olarak sürece dâhil edilmesi gerekir. Bu kapsamda;

- Yaşlılara sosyal ve kültürel etkinliklerde aktif rol verilmesi
- Gönüllü çalışmalara (mentörlük, sosyal yardım) katılımlarının sağlanması

önemlidir.

3. Eğitim ve Yaşam Boyu Öğrenme

Yaşlılar da öğrenmeye devam etme, kendini geliştirme ve teknolojiyle uyum sağlama hakkına sahiptir. Bu nedenle yaşlıların sosyal gelişimlerine katkı sağlayabilecek yaşlı dostu politikaların hayata geçirilmesi için;

- Halk eğitim merkezlerinde yaşlılara özel kurslar
 - Dijital okuryazarlık atölyeleri
 - Kitap kulüpleri ve hobi grupları
- açılabilir.

4. Güvenlik

Yaşlıların da finansal güvenliğinin sağlanması ve dolandırıcılık riskine karşı korunması gerekir. Bu kapsamda;

- Finansal okuryazarlık eğitimlerinin düzenlenmesi
 - Ücretsiz hukuki danışmanlık hizmeti sunulması
 - Teknolojik cihazların güvenli kullanımının sağlanması
- önemlidir.

HAK İHLALİ DURUMUNDA NE YAPABİLİRSİNİZ?

Eğer haklarınıza saygı gösterilmediğini düşünüyorsanız aşağıdaki adımları izleyebilirsiniz:

1. Yaşadığınız Durumu Kaydetme

- Yaşadığınız olayları tarih, saat ve yer bilgisiyle not edin.
- Mümkünse tanıkların isimlerini ve iletişim bilgilerini kaydedin.

2. Yardım ve Destek Alma

- Herhangi bir istismara maruz kaldığınızda ailenizden, yakın arkadaşınızdan veya sosyal hizmet görevlisinden destek alabilirsiniz.
- Sosyal hizmetler veya yaşlı hakları konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarına başvurabilirsiniz.

3. Resmi Kurum ve Kuruluşlara Başvurma

- Hak ihlali yaşadığınızı düşündüğünüz konuyu ilgili kurumlara iletebilirsiniz. Örneğin:

- **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)**
- **Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER):** Başvuru linkine <https://www.cimer.gov.tr/> adresinden erişebilirsiniz.
- **Emniyet veya Jandarma:** Acil durumlarda veya şiddete maruz kalmanız halinde 112'yi arayabilirsiniz.

- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı:** Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çağrı Merkezlerinden **Alo 183 Şiddetle Mücadele Hattı** aracılığı ile 7 gün 24 saat rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilirsiniz.¹
- **Sağlık Kuruluşlarına Başvurabilirsiniz.**
- **Barolar ve Hukuk Büroları:** Hukuki destek ve danışmanlık için avukatlara başvurabilirsiniz.

1 T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Alo 183 Sosyal Destek Hattı”, <https://www.aile.gov.tr/ss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/alo-183-sosyal-destek/>, (E.T. 4/9/2025).

HANGİ DURUMLARDA TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA BAŞVURU YAPILABİLİR?

- Yaşınız nedeniyle ayrımcılığa uğradıysanız,
- Herhangi bir kötü muameleyle karşılaştıysanız,
- Hizmetlere erişiminiz engellendiyse,
- 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununda yer alan; cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerinde farklı muamele gördüyseniz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA KİMLER BAŞVURU YAPABİLİR?

**Ayrımcılık yasağı
ihlalinden
zarar gördüğü
iddiasında
bulunan her
gerçek ve tüzel kişi
Kuruma başvuru
yapabilir.**

**Özgürlüğünden
mahrum bırakılan
ya da koruma
altına alınan kişiler
ulusal önleme
mekanizması
görevi kapsamında
başvuru yapabilir.**

- TİHEK’e yapılan başvurulardan herhangi bir ücret alınmaz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA NASIL BAŞVURU YAPILIR?

- 1 **Kuruma gelerek başvuru dilekçe ve eklerinin elden verilmesi suretiyle,**
- 2 **Kurum adresine posta yoluyla,**
Adres: Kocatepe Mah. Mithatpaşa Caddesi No: 52 06420,
Kızılay, Çankaya/ANKARA
- 3 **e-Devlet sistemi üzerinden Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu E-Başvuru Sayfasından**
- 4 **Elektronik posta* yoluyla**
oninceleme@tihek.gov.tr
baskanlik@tihek.gov.tr
- 5 **Faks* yoluyla**
0 312 422 78 99

- Elektronik posta veya faks yoluyla yapılan başvuruların asıl dilekçesi, en geç 15 gün içinde Kuruma gönderilmelidir. Eğer gönderilmezse, başvuru geçerli olmaz.

**TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU**